

Atsauksme par Ilonas Gorņevas promocijas darbu
EPIDEIKTISKIE TEKSTI MENANDRA "RĒTORIKĀ"
(fragmenti)

2015. gada 31. martā ILONA GORŅEVA aizstāvēja promocijas darbu *Epideiktiskie teksti Menandra "Rētorikā"* un viņai tika piešķirts filoloģijas doktora (*Dr. philol.*) zinātniskais grāds literatūrzinātnes nozarē, cittautu literatūras vēstures (antikās literatūras) apakšnozarē.

Manā (tāpat kā droši vien vairuma filologu) izpratnē Menandrs Rētors ir viens no pirmajiem zinātniekiem, kurš izvirza jautājumu par žanra problemātiku un mitoloģijas lomu literatūrā, esmu informēta par to, kā viņa mantojumu traktējuši Bizantijas kultūras speciālisti. Ilonas Gorņevas promocijas darbs šīs tradicionālās uztveres kontekstā tiešām ir svaigs pētnieciskais pavērsiens. Zinātniskā grāda pretendentes veiktie secinājumi dod iespēju paplašināt priekšstatus par vēlinā hellēnisma pasaules ainu un vērtību sistēmu.

Pievēršoties darba saturiskajām kvalitātēm, vēlētos uzsvērt daudzus un plašos kontekstus, kuru klātbūtne pētījumu padara aktuālu dažādās humanitāro zinātņu jomās, piemēram, filoloģiski filozofiskajā. Menandra epideiktisko tekstu izpēti ievada rētorikas attīstības galveno tendenču detalizēts aplūkojums, sākot ar Protagoru un Anaksimenu. Pamatīgi iztīrāti Aristoteļa rētorikas postulāti, romiešu anonīmo autoru, Cicerona, Kvintiliāna u. c. atziņas. Promocijas darba autore atklāj, kā pakāpeniski klasiskās antikās filoloģijas un estētikas ietvaros veidojas

epideiktiskās rētorikas struktūra. Uzreiz jāpiebilst, ka tikpat veiksmīgi analizēta Menandra ietekme uz vēlāko teorētisko tekstu autoriem (Pseidodionīsiju, Nikolaju Sofistu u. c.).

Nozīmīga loma tiek atvēlēta vēsturiskajam kontekstam. Ilona Gorņeva diezgan daudz raksta par atšķirībām pasaules uztverē klasiskajā un vēlīnā hellēnisma posmā. Perikla laikā aktuāla bija politiskā rētorika kā polisas apziņas izpausme, bet hellēnisma periodā priekšplānā tiek izvirzīts individuāls cilvēks, savukārt politiskā rētorika apsīkst. Var minēt kaut vai Lukiāna *Mušas slavinājumu*, kas tapis mūsu ēras 2. gadsimtā kā politiskā panegirika parodija. Promocijas darba autore pārliecinoši pierāda, ka Menandra epideitika zināmā mērā pārņem politiskās komunikācijas funkcijas. Kultūrvēsturiskās transformācijas determinē izmaiņas rētorikas tekstu modalitātē.

Būtiski, ka pētniece ir pamanījusi Menandra epideiktisko tekstu savpato daudzslāņainību: pirmais līmenis satura ziņā pragmatisks: teksts top svinībām vai bērēm, taču šajā mākslinieciskajā telpā tiek veidota visdažādāko dzīves procesu modeļa līdzība. Starp citu, te vērojami vēlākās viduslaiku alegoriskās rētorikas iedīgļi.

Ilona Gorņeva pārliecinoši pierāda, ka Menandra epideiktiskie teksti top *antīkās pasaules kontekstā, piedāvājot jaunus teorētiskus redzējumus, kas likumsakarīgi saistāmi ar attiecīgās kultūrtelpas kopējiem literārajiem procesiem* (5. lpp.).

Pamatīgi izstrādāta ir arī pētījuma daļa, kurā tiek skatīta Menandra radošās darbības recepcija, sākot ar viņa laikabiedriem līdz mūsdienām. Autore atsaucas uz lielu skaitu dažādu laikmetu zinātnieku, tā uzskatāmi parādot, ka ikkatra nākamā paudze Menandrā atklāja kaut ko tādu, ko nebija ievērojuši iepriekšējās paudzes pārstāvji.

Patī saistošākā promocijas darba daļa ir Menandra himnu un runu aplūkojums. Tās tiek analizētas dziļi un pamatīgi. Tiek sniegta to klasiifikācija, raksturoti funkcionālie komponenti. Ilonas Gorņevas pētnieces apziņu es traktētu kā matemātisku. Viņa veiksmīgi strukturē, veido shēmas, telpas modeļus.

Promocijas darba autorei ir izdevies Menandra diskrētajos sacerējumos izkristalizēt savdabīgu žanriski tekstuālo struktūras matricu. Šī algoritma būtiskākie komponenti visos žanros: galvenā emocija, svarīgāko leksēmu komplekss, pārliecinoši piemēri (bieži no mitoloģijas), – vispārinājumi, kas mudina klausītājus aizdomāties ne tikai par norisi, sasaistē ar kuru uzrakstīta himna vai runa, bet arī par pasaules kārtību kopumā.

Atzinīgi vērtējama arī to epideiktisko tekstu analīze, kas veltīti cilvēka dzīves nozīmīgākajiem posmiem. Tas ir brīnišķīgs materiāls kultūrvēsturiskajām studijām, tostarp pētot mitoloģisko paradigmu vispār. To plaši var izmantot universitātes praksē.

Uzskatu, ka Ilonai Gorņevai jāpaplašina Menandra tulkojumu klāsts un, papildinot tos ar komentāriem, šie teksti jāpublicē.

Anna Stankeviča